

به نام حضرت دوست

بنگله های هلندی در آبادان

با نگاهی به تاریخچه و معماری خانه های شرکت نفت جنوب

اثر: ماجد سالم پور

ویراستار: بابک گشتی زاده

طراح جلد: میثم گذاری

انتشارات فرهنگمند

پشت دریاها شهری است
که در آن پنجره ها رو به تجلی باز است
بام ها جای کبوترهایی است که به فواره
هوش بشری می نگرند دست هر کودک
ده ساله شهر شاخه معرفتی است مردم
شهر به یک چینه چنان می نگرند که به
یک شعله به یک خواب لطیف خاک،
موسیقی احساس ترا می شنود و صدای
پر مرغان اساطیر می آید در باد پشت
دریاها شهری است که در آن وسعت
خورشید به اندازه چشمان سحرخیزان
است.

پیشکش به **مادر و پدر** گرامی تر از جانم که شاخه معرفت را
به دستم دادند

و

با سپاس از غلامحسین کمالدشتی و بابک گشتی
زاده که مرا در پدیدآوری این اثر یاری رساندند.

انتشارات دانشگاهی فرهنگد

نام کتاب: بنگله های هلندی در آبادان (با نگاهی به تاریخچه و معماری خانه های شرکت نفت جنوب)

مؤلف: ماجد سالم پور

تاریخ و نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰ نسخه

بها: ۱۳۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۱۵-۰۶-۶

حق چاپ برای نشر دانشگاهی فرهنگد محفوظ می باشد

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، نرسیده به ۱۲ فروردین، ساختمان ۱۳۲۰، طبقه زیر

تلفن: ۶۶۴۱۰۶۸۸ - ۶۶۹۵۳۷۷۴

WWW.FARBOOK.IR

Farbook.pub@gmail.com

سرشناسه	: سالمپور، ماجد، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: بنگله‌های هلندی در آبادان: با نگاهی به تاریخچه و معماری خانه‌های شرکت نفت جنوب/ اثر ماجد سالمپور؛ ویراستار بابک گشتی‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: نشر دانشگاهی فرهنگد، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۹ ص.: مصور (بخشی رنگی).
شابک	: 978-622-7315-06-6
وضعیت فهرست نویسی	: فنی
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۵۴ - ۲۵۹.
موضوع	: پالایشگاه آبادان
موضوع	: بنگلوا -- ایران -- آبادان
موضوع	: Bungalows -- Iran -- Abadan
موضوع	: بنگلوا -- ایران -- آبادان -- تاریخ
موضوع	: Bungalows -- Iran -- Abadan -- History
موضوع	: بنگلوا -- ایران -- آبادان -- طرح و نقشه
موضوع	: Bungalows -- Iran -- Abadan -- Designs and plans
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- آبادان
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Abadan
موضوع	: معماری خانگی -- ایران -- آبادان -- تأثیر اروپا
موضوع	: Architecture, Domestic -- Iran -- Abadan -- European influences
موضوع	: ختاسازی ارزان قیمت -- ایران -- آبادان
موضوع	: Public housing -- Iran -- Abadan
رده بندی کنگره	: NA۷۵۷۲
رده بندی دیویی	: ۷۲۸/۰۸۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۱۴۴۲۲

فهرست

۱	اشاره
۳	درآمد
۷	فصل اول: بنگله؛ از معنی تا معنا
۲۳	فصل دوم: بنگله در جهان
		فصل سوم: از سرپناه تا بنگله در خوزستان
۵۵	تاریخچه مسکن نفت و جایگاه آن در جریان های اجتماعی معاصر خوزستان
۸۵	نمونه خانه های اولیه: بیست فوتی ها
۸۹	خانه سازی نفت از نگاه الول ساتن
۹۷	گزارش اداره جهانی کار
۱۱۱	معماری خانه های مناطق نفت خیز
		فصل چهارم: آبادان و جیمز مایلسون ویلسون
۱۲۵	نقشه محلات آبادان
۱۲۷	آبادان: شهر شرکت صنعتی
۱۳۱	خانه سازی نفت در آبادان
۱۵۳	نخستین بنگله
۱۶۳	بوارده ویلسون
۱۸۹	فصل پنجم: بنگله های هلندی در آبادان
		پیوست ها
۲۲۵	نقشه آبادان سال ۱۳۷۵
۲۲۷	نمونه نقشه های منازل نفت آبادان
۲۳۰	نمونه بنگله های آبادان
۲۴۱	فلت ها
۲۴۵	آجرپزی
۲۵۰	نمونه ای از پژوهش در معماری بنگله های آبادان
۲۵۳	نمونه ای از گرایش هنری به خانه سازی نفت در آبادان
۲۵۴	منابع

اشاره

آبادان فقط تاریخ نبود. آبادان آباد بود. نام آبادان همراه بود با تمدن، فرهنگ، غیرت، نان رساندن، رفاه، سرزندگی، رونق و تاریخ. زمانی می توان شهری را از نظر معماری، فرهنگ و هنر توصیف یا معرفی کرد که از دل آن آمده باشی. آبادان حقیقی را کسانی می شناسند که نه در آن بلکه باید آن را زندگی کرده باشند.

آبادان امروز حتی هاله ای از آبادان پدران ما نیست. آبادانی که زمانی مشعل پالایشگاهش شب‌های آن را روشن کرده بود چرا امروز حتی دل مردمانش هم خاموش شده است؟

دیدن حال خراب امروز آبادان شاید برای کسانی که از وجهه و اعتبار بین المللی چند دهه اخیر آن اطلاع ندارند یا در آن دوران زیست نکرده‌اند و خاطره ندارند شاید سخت و مقایسه دو برهه گذشته و حال آن برایشان جذابیتی نداشته باشد اما کسی که دوران سرزندگی و پویایی آبادان را دیده‌اند و لمس کرده است وقتی امروز در کوچه پس کوچه‌های ویران و بی روح آن قدم می زند شاید فکر کند که از دنیای دیگری آمده است حتی احساس پوچی و سقوط از عصری به عصری دیگر بکند.

وقتی پای صحبت و خاطرات بزرگان این شهر می نشینید حتی شنیدن اسامی قدیمی بعضی محلات آن دوران یا هر منطقه و مجموعه که چه رونق و امکانات و رفاهی داشته برای کسانی که درکی از آن زمان ندارد خوش و مایه غرور است.

چرا آبادانی که زمانی حتی معماری فاخر و مثال زدنی داشته امروزه تبدیل به ویرانه شده است؟ چرا آن مناظر آبادان امروز نیستند؟

آبادانی که زمانی و حتی امروزه هم با نفت خود کشوری را اداره می کرد و می کند، شهری که نان رسان شهرهای بزرگ و حتی پایتخت بوده امروز به شهری منزوی و بی‌انگیزه تبدیل شده است.

در این کتاب قصد ندارم که گذشته و شکوه آبادان را شرح دهم که در توان من هم نیست اما مایلم با این کتاب بگویم این آبادان امروز آبادان آن زمانی که به شهر ۷۲ ملت معروف بود نیست؛ این آبادان آن آبادانی که محل تفریح و گردش ملیت‌های دیگر بود نیست؛ این آبادان آن آبادانی که همه اقوام و مذاهب مختلف در دل خودش جا داده بود نیست؛ این آبادان آن

آبادانی که مسیحی، یهودی، زرتشتی و ارمنی در کنار مسلمانان در نهایت صلح و دوستی جمع کرده بود نیست. این آبادان پوکه و جعبه آن آبادانی است که زمانی گفته می شد اول بگویند آبادان بعد ایران. تصمیم بر آن است که در قالب این پژوهش، نفت آبادان، معماری فاخر و چشم نواز شهرک سازی آن در قالب متن و تصویر تقدیم شود.

ماجد سالم پور

تابستان ۱۳۹۹

درآمد

تاکنون هیچ کتابی به زبان فارسی با موضوع اصلی «بنگله» (در ایران: گونه ای از خانه سازی شرکت نفت جنوب) منتشر نشده است. سیروس باور در بخشی از «نفت؛ تمدن صنعتی و معماری در ایران»^۱ تنها کتابی در این زمینه که به ثبت رسیده اما منتشر نشده است به بررسی اجمالی این گونه خاص خانه سازی می پردازد. نجلا درخشانی هم در «آثار ملی آبادان و خرمشهر (منطقه آزاد اروند)»^۲ به معرفی موارد ثبت شده در فهرست آثار ملی ایران در گستره آبادان و خرمشهر با ارائه نمونه نقشه، عکس و نماهایی از دیدگاه میراث فرهنگی و گردشگری پرداخته است بی آنکه نگاه ویژه ای به بنگله ها داشته باشد.

ضرورت پرداختن به این مبحث زمانی آشکارتر می شود که بدانیم تا پاییز ۱۳۹۵ بیش از ۱۰۳ موقعیت^۳ نفتی در فهرست آثار ملی ایران، ثبت شده که ۵۴ مورد از آنها بنگله هستند.^۴ این کتاب بر آن است تا جوابگوی گوشه ای از نیاز به بررسی همه جانبه بنگله باشد و صدالبته ریشه یابی نادیده-انگاری متداولی که در پرداختن به فرهنگ و میراث جنوب کشور می شود درنگ و جای بررسی جداگانه ای دارد.

این کتاب همچنین می تواند پشتوانه ای برای محتوای پرونده های بنگله های ثبت شده در فهرست آثار ملی ایران باشد؛^۵ منازلی که محدوده آبادان آنها با عنوان، نشانی، تاریخ ثبت، شماره ثبت و دوران ساخت شان در پی می آیند.^۶

۱. باور، سیروس. تمدن صنعتی و معماری در ایران. تهران: هنر معماری قرن ۱۳۹۷.

۲. درخشانی، نجلا. آثار ملی آبادان و خرمشهر (منطقه آزاد اروند). مشهد: ارسطو ۱۳۹۸. این کتاب نیز به شکل بسیار محدود منتشر شد.

۳. تا تیرماه ۱۳۹۸ شمار این آثار به ۱۲۴ مورد رسید

www.petromuseum.ir

۱۲۴ بنای صنعت نفت در فهرست آثار ملی کشور ثبت شد و در اسفندماه ۱۳۹۸ بنگله ۹۶ مسجدسلیمان هم به این آثار پیوست

www.petromuseum.ir

میراث نفت در آثار ملی؛ بنگله ۹۶ مسجد سلیمان).

۴. موقعیت های نفتی ثبت شده در فهرست آثار ملی کشور. مشعل. شماره ۸۰۲ صص ۳۶-۳۷.

۵. به ویژه بنگله های سبک هلندی در محله بورده آبادان.

۱. مجموعه بناهای تاریخی. آبادان، جنوب پالایشگاه آبادان	۵۰۰۰	۱۳۸۰/۱۲/۱۹	اواخر قاجار / اوایل پهلوی ^۷
۲. منازل شرکت نفت شماره ۱۰۸ آبادان، بریم شمالی	۷۹۴۳	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۳. منازل شرکت نفت شماره ۱۴۴۳ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۴۴	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۴. منازل شرکت نفت شماره ۳۳۱۹ آبادان، بوارده شمالی	۷۹۴۵	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۵. منازل شرکت نفت شماره ۳۲۶ آبادان، بریم شمالی	۷۹۴۶	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۶. منازل شرکت نفت شماره ۱۷۱۶ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۴۷	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۷. منازل شرکت نفت شماره ۱۷۲۸ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۴۸	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۸. منازل شرکت نفت شماره ۳۳۲۲ آبادان، بوارده شمالی	۷۹۴۹	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۹. منازل شرکت نفت شماره ۱۴۹۱ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۵۰	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۰. منازل شرکت نفت شماره ۲۶۹ آبادان، بریم شمالی	۷۹۵۱	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۱. منازل شرکت نفت شماره ۳۳۹۶ آبادان، بوارده شمالی	۷۹۵۲	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۲. منازل شرکت نفت شماره ۳۳۹۵ آبادان، بوارده شمالی	۷۹۵۳	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۳. منازل شرکت نفت شماره ۴۰۴ آبادان، بریم شمالی	۷۹۵۴	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۴. منازل شرکت نفت شماره ۱۵۷۳ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۵۶	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۵. منازل شرکت نفت شماره ۱۴۸۹ آبادان، بوارده جنوبی	۷۹۵۷	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۶. منازل شرکت نفت شماره ۲۷۷ آبادان، بریم شمالی	۷۹۵۸	۱۳۸۱/۱۲/۱۷	پهلوی
۱۷. منازل شرکت نفت شماره ۲۶۹ آبادان، بریم شمالی ۸۳۵۳		۱۳۸۲/۰۲/۰۹	پهلوی
۱۸. منطقه انکس آبادان، منطقه انکس	۱۱۹۰۱	۱۳۸۴/۰۱/۲۳	پهلوی اول ^۸
۱۹. خانه‌های بریم شماره ۲۱۲ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۳۹۸	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۰. خانه‌های بریم شماره ۲۱۳ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۳۹۹	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۱. خانه‌های بریم شماره ۲۱۱ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۰	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۲. خانه‌های بریم شماره ۲۰۸ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۱	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۳. خانه‌های بریم شماره ۲۰۷ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۲	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۴. خانه‌های بریم شماره ۲۲۴ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۴	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۵. خانه‌های بریم شماره ۲۲۳ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۵	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۶. خانه‌های بریم شماره ۲۲۵ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۶	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۷. خانه‌های بریم شماره ۲۲۲ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۷	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۸. خانه‌های بریم شماره ۲۲۱ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۸	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۲۹. خانه‌های بریم شماره ۲۲۰ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۰۹	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۳۰. خانه‌های بریم شماره ۲۱۸ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۱۰	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۳۱. خانه‌های بریم شماره ۲۰۶ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۱۱	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۳۲. خانه‌های بریم شماره ۲۱۶ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۷۴۱۲	۱۳۸۵/۱۲/۰۶	پهلوی دوم
۳۳. خانه‌های بریم شماره ۲۲۶ آبادان، منطقه مسکونی بریم	۱۹۴۶۱	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	پهلوی دوم

پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۲	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۱۹
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۳	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۱۴
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۴	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۴۲
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۵	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۷
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۶	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۶
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۷	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۴
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۸	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۲۷
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۶۹	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۱۷
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۷۰	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۱۵
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۷۱	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۲۸
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۷۲	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۲
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۷۳	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۳
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۰۶/۱۲	۱۹۴۷۴	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۴۳
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۰۷	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۵
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۰۸	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۰
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۱۶	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۴۰
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۱۷	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۱
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۱۸	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۹
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۱۹	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۳۸
پهلوی دوم	۱۳۸۶/۱۱/۳۰	۲۱۲۲۰	آبادان، منطقه مسکونی بریم شماره ۲۴۱

۶. فهرست آثار ملی ایران، آبان ماه ۱۳۹۰؛ با اندکی خلاصه سازی. دوباره کاری ثبت «مجموعه بناهای تاریخی به شماره ۵۰۰۰» در قالب «منطقه انکس آبادان به شماره ۱۱۹۰۱» سبب شد تا برخی از آثار با دو شماره و در دو تاریخ جداگانه ثبت شوند که در جای خود قابل بررسی است.

۷. این مجموعه در آیین‌نامه نحوه انتقال مالکیت آثار قابل احیا به صندوق احیا و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۲۳ هیئت وزیران، با نام «پردیس انکس» در ردیف بناهای پیشنهادی صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی قرار گرفت. ۳ بنگله در این مجموعه به ثبت رسیده‌اند.

۸. Flat (آپارتمان) و شلت Chalet (کلبه) دو گونه منزل سازمانی شرکت نفت هستند که ۱۷ مورد از گونه اول و ۲ مورد از گونه دوم در منطقه انکس آبادان ثبت شده که در شمار بنگله‌ها نیاوردیم.

فصل اول:
بنگله؛
از معنی
تا معنا

عکس از مسعود مقدم.

بنگله؛ از معنی تا معنا

دانشنامه سایبری ویکی در معنی بنگله آورده است:

بنگلو (به انگلیسی: Bungalow) یک نوع خانه بیلاقی است که جدا از خانه‌های دیگر و حداکثر در دو طبقه^۹ ساخته می‌شود و دارای ایوان است. اصل این اصطلاح از واژه گجراتی بانگلو (به گجراتی: બંગલો) به معنی بنگالی مشتق شده، چون خانه‌های بنگال به طور سنتی کوچک، تنها در یک طبقه، کاهگلی و دارای ایوان گسترده بودند. ساخت خانه‌های بنگله در ایران به دوره کشف نفت و حضور انگلیسی‌ها در مناطق نفت خیز جنوب می‌رسد که نمونه‌های آن هم‌اکنون در شهرهای مسجدسلیمان و هفتکل موجود است.^{۱۰}

۹. در دانشنامه بریتانیکا: یک طبقه با سقف شیب دار، معمولاً کوچک و غالباً با یک ایوان.
Britannica Online
.Encyclopedia / Bungalow

New Delhi, 18 Willingdon Crescent Bungalow (designed by Edwin Lutyens)

عکس از Britannica Online Encyclopedia

هشت بنگله اهواز
عکس از موزه های صنعت نفت.

۱۰. (بانگالو fa.wikipedia.org/wiki). فارغ از اینکه نویسنده این یادداشت (آرش.خ) آبادان را از قلم انداخته، در این تارنما و همچنین فرزین فردانش در برگردان نوشتار مارک کرینستون (کرینستون، مارک. آبادان: شهرسازی و معماری تحت مدیریت شرکت نفت ایران و انگلیس. ترجمه: فرزین فردانش. گلستان هنر. شماره ۶، ۱۳۸۵) «بانگالو» و مارال لطیفی در ترجمه اثر کاوه احسانی (احسانی، کاوه. محیط مصنوع و شکل گیری طبقه کارگر صنعتی. ترجمه: مارال لطیفی. تهران: شیرازه کتاب ما ۱۳۹۸) «بونگالو» (ص ۳۴۹) آورده اند در حالی که پیشینه نگارش این واژه در متون فارسی همان ضبط «بنگله» بوده تا آنجا که مصحح رساله گلکاری (بنا، حبیب الله. رساله گلکاری: فتوتنامه بنایان. تصحیح و مقدمه: عارف نوشاهی. تهران: پژوهشکده هنر ۱۳۹۴) که این واژه را «خانه اعیانی یک طبقه مسکونی با ایوان وسیع» معنی کرده از آن به عنوان شاهی برای تاریخ نگارش رساله گلکاری بهره برده است: تاریخ نگارش آن به دلیل به کار برده شدن واژه بنگله به احتمال قوی، سده سیزدهم هجری است؛ زیرا بنگله، نوعی عمارت است که نخستین بار در حکومت انگلیسی ها (۱۸۵۷-۱۹۴۷م) در معماری هندی پدیدار شد (مرعشی، سید محمدحسین. از بنگله تا گوازه؛ نگاهی به رساله گلکاری. نقد کتاب. سال سوم، شماره ۹ و ۱۰ بهار و تابستان ۱۳۹۵ صص ۵۵-۶۰). در سفرنامه حاج محمدعلی پیرزاده نائینی (۱۳۲۱-۱۲۵۱ق/۱۹۰۴-۱۸۳۵م) عارف مشهور دوره قاجار موسوم به حاجی پیرزاده نیز در بخش سفرش به هند، عطف به کلمه عمارت، واژه بنگله را به کار برده است (افشار، ایرج. یادداشت هایی از سفرنامه حاجی پیرزاده. یغما. سال سیزدهم. فروردین ۱۳۳۹ شماره ۱ پیاپی ۱۴۱ ص ۳۸). علی یعقوبی نژاد هم به درستی اشاره می کند: ایرانی ها به این نوع منازل، بنگله می گفتند که از لفظ خارجی بنگلو به معنی خانه و یا محل نشیمن گرفته شده است (یعقوبی نژاد، علی. رئیس نفت. تهران: یادواره کتاب ۱۳۷۳ ص ۱۷۴) اما ایرج ولی زاده ترجیح داده این لفظ خارجی را همراه با انگلو برای عنوان کتابش برگزیند: (ولی زاده، ایرج. انگلو و بنگلو در آبادان: خاطرات هفتاد ساله پسرک فرمانبر. تهران: سیمیا هنر ۱۳۹۱).

در فرهنگ اصطلاحات آبادان،^{۱۱} بنگله از جنبه های دیگر معرفی شده است:

۱۱. بر خلاف رضا ستار دشتی (ستار دشتی، رضا. نگاهی به کتاب فرهنگ اصطلاحات آبادان

www.myabadan.blogfa.com/post/7

که با تشریح پیشینه علمی فرهنگی احمد کعبی فلاحیه و اینکه کارش ترجمه است و آوردن نمونه واژگان و عبارت ها، اثرش را ستوده، محمد جواهر کلام موارد فنی کتاب را به نقد کشیده، کاستی ها را یادآور شده و عنوان «فرهنگ فارسی عامیانه آبادان» را برای آن مناسب تر دیده است (جواهر کلام، محمد. فرهنگ شهر مهاجرنشین. جهان کتاب. سال هجدهم. شماره ۱ و ۲ فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۲).

۱۲. کعبی فلاحیه، احمد. فرهنگ اصطلاحات آبادان. تهران: تمدن پارس ۱۳۹۲.

۱۳. منبع پیشین.

خانه ویلایی وسیع، خانه بزرگ حیاط دار. بنگله، یک واژه هندی است. به معنای خانه ای که مانند مدل «خانه های بنگالی» ساخته شده است. خانه یک طبقه وسیع، همراه با فضای سبز بسیار زیاد. اصل کلمه، «بنگالو» بوده است.^{۱۲}

برای مالک بنگله هم واژه خاصی به کار می بردند: بنگله والا: به شکل تحت اللفظی یعنی مالک بنگله یا مثلاً «بنگله دار» ولی اصطلاحاً به متخصصین برجسته و شخصیت های مهم هندی گفته می شد که مانند انگلیسی ها در منازل ویژه شرکت نفت مانند بنگله و امثال آن اقامت داشتند و از توجه و عنایت آنان برخوردار بودند. تلویحاً آدم مهم و کلاس بالا! البته در تداول هندیان! هر چند آبادانی های قدیم هم در گفتگوی خود، از آن استفاده می کردند. یادآوری آنکه پسوند بالا یا والا، سابقاً به معنای مالک یا دارنده به کار می رفت.^{۱۳}

از نگاه مارک کرینستون، بنگله نوعی مسکن به سبک خاص انگلیسی هندی بود که در مستعمره هند پدید آمد. این نوع مسکن با خاستگاه زراعتی یا کشاورزی آنکه در کشورهای انگلیسی زبان به صورت مسکن حومه شهری یا بیلاقی پذیرفته شد از سال های آخر قرن نوزدهم به بعد دوباره برای سکونت مدیران انگلیسی معدن ها، راه آهن ها و مزارع در مستعمرات که مواد خام برای اقتصاد صنعتی کشور تأمین می کردند، به مستعمرات صادر شد.

بنگله ۹۶ مسجد سلیمان
عکس از Mahdi Nejad. ص ۸۲

نمای دیگری از بنگله ۹۶

آبادان نمونه‌ای است از این سیر با این تفاوت که در آن عمدتاً الگوی زراعی به کار گرفته شد نه الگوی توسعه صنعتی که در پالایشگاه تبلور یافته بود. منطق استقرار در آبادان این بود که نخبگان فنی و مدیران ارشد و همچنین کارگران همگی در نزدیکی پالایشگاه ولو در دو طرفش باشند. در نتیجه بنگله سازی در طراحی باغ‌های حومه‌ای پیوسته به آبادان به صورتی قابل تولید انبوه درآمد اگرچه در این مرحله دو سه نوع محدود مسکن دیگر هم علاوه بر بنگله، برای حل مشکل اسکان متخصصان و کارگران مطرح شده بود.

آنتونی کینگ متخصص تاریخ جامعه شناختی بنگله، رواج این نوع ساختمان را نشانه تقسیم اجتماعی و فضایی نیروی کار در توسعه شهری استعماری می‌داند: این نوع خانه بخشی از محیط مصنوع اقتصاد سیاسی استعماری بود. بنگله اربابی جزئی از نظام کشت مالکانه‌ای بود که گردانندگانش نمایندگان فرهنگی خاص بودند که در آن، کارگران محلی (بومیان) در آلونک‌های خودساخته زندگی می‌کردند و کارفرمایان در نوعی مسکن که خاص فرهنگ آنان پدید آمده بود و به بنگله معروف است.^{۱۴}

۱۴. کرینستون صص ۹۷ و ۹۸.

بنگله ای در منطقه انکس آبادان.

۶. درست همسو با دیدگاه آنتونینی کینگ و مارک کرینستون، قباد فخمی از طراحی آگاهانه منطقه ویلاها در آبادان می گوید: پالایشگاه آبادان در مرکز مناطق مسکونی قرار داشت و جریان باد در آبادان تقریباً در بیشتر ایام سال از طرف شمال غربی (بریم) به طرف جنوب شرقی (بوارده و بهمنشیر) جریان داشت و در تمام این مدت دود دودکش های بزرگ و متعدد پالایشگاه آبادان به طرف مناطق ایرانی نشین هدایت می شد و در حالی که ساکنین ایرانی آبادان از دود و گازهای پالایشگاه با انواع ناراحتی ها روبرو بودند انگلیسی ها در پاییز، زمستان و اوایل بهار از هوای بهشتی آبادان استفاده کرده و لذت می بردند. تنها استثنا در این وضع در دو ماه تیر و مرداد بود که بادهای معروف شرجی از جنوب شرقی و خلیج فارس می وزید و سراسر منطقه را با گرمایی حدود چهل و هشت درجه سانتیگراد در سایه و رطوبت صددرصد می پوشانید ولی انگلیسی های ساکن بریم اکثراً در این دو ماه به مرخصی می رفتند. از سال ۱۹۶۸ که به آفریقای جنوبی می رفتم متوجه شدم که این قرار گرفتن مردم کشورهای استعمارزده در جهت بادهایی که دودهای مضر را حمل می کند تصادفی نبوده و با برنامه ریزی پایه گذاری شده است. در آنجا تمام شهرک های جداگانه سیاه پوستان طوری ساخته شده بودند که در تمام مدت سال دود ذغال سنگ های مصرف شده سفیدپوستان بر سر سیاهان فرومی ریخت (فخمی ص ۲۷).

اما کعبی با پیگیری ریشه‌ واژه، به همانندی‌ها و تفاوت‌های خانه سازی در قالب بنگله در هند مستعمراتی و آبادان پرداخته، نتیجه دیگری می‌گیرد؛ گرایشی معنادار در معماری که در آبادان رخ داده است:

واژه بنگله (به معنی خانه ویلایی) اصطلاحی است که به صورت کاملاً گسترده در جنوب خوزستان به کار می‌رود. ریشه اصلی این کلمه، کاملاً هندی است و می‌توان گفت که دقیقاً از زبان بنگالی (زبان یکی از ایالت‌های هندوستان)^{۱۵} به زبان با انگلیسی وارد شده است. بنگال کشوری است که بعدها توسط استعمار انگلستان از هند جدا شد. در آن هنگام ایالت بنگال هنوز از هندوستان جدا نشده بود. انگلیسی‌ها در دوران استعماری خود که در بنگال فرمانروایی می‌کردند در همچو خانه‌های ویلایی بزرگ اسکان داشتند. بنگلو یعنی خانه‌های ویلایی به سبک خانه‌های ویلایی بنگال!

هیچ نوع بنگله‌ای تا یک قرن پیش در جنوب خوزستان وجود نداشت. با پیدایش نفت و ورود انگلیسی‌ها به جنوب کشور،^{۱۶} ساخت و ساز این نوع خانه‌های ویلایی آغاز شد. مساحت بنگله‌ها معمولاً از ۵۰۰ متر شروع می‌شد و به ۱۰۰۰ متر ختم می‌شد.

ولی بنگله‌های آبادان از نظر زیرساخت، تفاوت‌های قابل توجهی با نسخه اصلی خود داشتند. انگلیسی‌ها هر جا که می‌رفتند شرایط و مختصات جغرافیایی محل جدید را به دقت مورد توجه قرار می‌دادند. مثلاً برای ساخت بنگله‌های مورد

۱۵. درست بر خلاف واژه افغانستان که مناسب‌تر از افغان است (در بیان زادگاه شهروند آن کشور) به جای هندوستان، بهتر است از کلمه هند استفاده شود.

افغان، یکی از طایفه‌های سرزمین طایفه‌ها یعنی افغانستان است و به همین ترتیب از به کار بردن نام یکی از پیروان آیین‌ها و کیش‌های کشور برای تمام مردم هند شایسته نیست. هندوستان به معنی سرزمین هندوها و هند به معنی سرزمین رودی به همین نام است.

۱۶. در خوزستان نه اما در جنوب پیش از کشف نفت، سازه هایی ساخته شدند که بنگله خوانده شدند. برای نمونه عمارت گمرک / هفت بنگله با شماره ثبت ۳۶۴۳ در فهرست آثار ملی ایران را دو تاجر ایرانی؛ مظفریان و حاج محمدکریم امینی التجار (سیف بوشهری، آذین. تجار بوشهری در دوران قاجار. بوشهر: سازمان تبلیغات اسلامی استان بوشهر، حوزه هنری ۱۳۸۹ ص ۱۴۰) در محله بهمنی بوشهر در سال ۱۲۷۵ ق/ ۱۸۵۸ م برپا کردند که البته بنگله در این جا معنی ساختمان و بنا را می دهد (بنگرید: کرمی، رقیه. تاریخ و معماری عمارت های بوشهر. بوشهر: سازمان تبلیغات اسلامی استان بوشهر، حوزه هنری ۱۳۸۹ ص ۹۶). در فرهنگ واژگان محلی بوشهر، برای بنگله *bangele*، ۲ معادل آمده است: نام محله قدیمی در حوالی پودر و نام صیدگاهی در آنجا و «بلوک ساختمانی» (میرشکار، فرید. فرهنگ واژگان محلی بوشهر؛ دفتر اول: الف-ب. بوشهر: سازمان تبلیغات اسلامی استان بوشهر، حوزه هنری ۱۳۸۹ ص ۱۶۷). پس دست کم واژه بنگله با ورود انگلیسی ها و پیش از پیدایش نفت در زبان مردم جنوب کاربرد داشته و در یادداشت ۲ نیز دیدیم که در متون فارسی، پیشینه دارد.

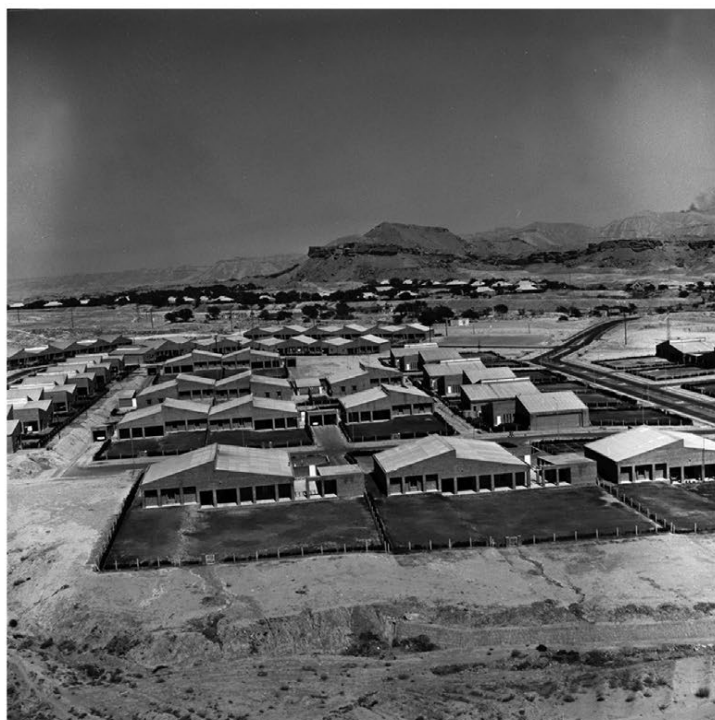
نظر در جنوب خوزستان و به خصوص آبادان، از ملات و مصالح بومی همان منطقه استفاده می کردند. خاک آبادان بسیار مرطوب است بدان حد که اگر نیم متر از خاک را بردارید، به راحتی به آب می رسید! مجاورت آبادان با آب-های پیرامون خود و همچنین ارتفاع سطح آب با خاک این جزیره، باعث شده که معماران انگلیسی، شرایط اقلیمی آن محل را مورد توجه بیشتری قرار دهند.^{۱۷} آن طور که از بازنشستگان قدیمی نفت شنیده ام، اساس یا پی دیوار این خانه ها با یک ورقه از نوعی فلز پی خاص پوشانده شده است. افزودن این ورقه که احتمالاً آلیاژ خاصی هم دارد، برای جلوگیری از نفوذ رطوبت بی امان به این نوع از خانه ها است. خانه های معمولی ساخته شده توسط بناهای بومی، بعد از مدتی شوره می زد و رطوبت، سرانجام پی آن را خراب می کرد!

پس از پایان گرفتن جنگ ایران و عراق، من توانستم سفری به آنجا داشته باشم. هنوز بسیاری از خرابه ها باقی بودند و شخص ناظر می توانست جزئیات هر چیزی را آن چنان که هست عیناً به چشم ببیند.

من در آنجا دیدم که جنس سایبان های این خانه ها از سعف بود. سعف، برگ نخل است که همان برگ درخت خرما است. با این تفاوت که برای محکم کردن آن، یک لایه گچ سفت هم روی آن کشیده بودند. همچنین پشت بام این خانه-ها با گل رس پوشیده شده است. در بنگال، به آن صورت، گل رس نداریم بلکه غالب زمین ها، پوشیده از ماسه یا شن

۱۷. شرح عکسی که در پایین صفحه روبرو آمده دیدگاه کعبی را تأیید می کند:

Brick Stacks These were used by the refinery and the locals to build houses they were made from local clay. They were used to make beds for the barrage balloons

بنگله هایی که شرکت ملی نفت ایران در آغاچاری ساخت

عکس از Flickr.

عکس از Hein ص ۳۵۹.

نرم است. بدین ترتیب تفاوت های اقلیمی، جزئیاتی از تفاوت های موجود را به ما نشان داده است.

معمولاً هیچ کس خانه های کارگری را بنگله نمی خواند. چون خانه های کارگری فاقد ویژگی های پیش گفته بودند ولی خانه های کارمندی به بالا، به دلیل داشتن ویژگی های فنی و رفاهی عملاً در همین جرگه قرار می گرفتند. ناگفته نماند که بنگله های موجود در آبادان مدل های مختلفی داشتند و بهترین نوع آن به اصطلاح دوبلکس^{۱۸} بود که پذیرایی در همکف و اتاق های خواب همراه با سرویس های وابسته در طبقه بالاتر قرار داشت. در آبادان تا سال ۱۳۴۳ تقریباً ۴۰۰ واحد مسکونی کارمندی (موسوم به بنگله) با سائز و کلاس های مختلف وجود داشت.

بهترین نوع این بنگله ها نوع الف بود که فقط ۱۰ واحد^{۱۹} از آنها در آبادان وجود داشت. نوع الف، صرفاً به رؤسای پالایشگاه و سران رده بالا تعلق می گرفت. طبعاً این نوع خاص، دارای ویژگی های منحصر به فرد خود بود. بسیاری میل دارند بدانند که این نوع از بنگله ها چه خصوصیتی داشتند.

بنگله ها بستگی به مالکین یا ساکنین خود، از آپشن های^{۲۰} گوناگونی برخوردار بودند. مثلاً تعداد اتاق ها، نوع و جنس چوب و مواد موجود، شکل و شمایل مبلمان، مدل های به کار رفته در وسایل ضمیمه شده به آن و غیره ولی جالب ترین بخش آن، تلفیق سنت های معماری ایرانی با همتای هندی آنها بود.

۱۸. چند بنگله دو طبقه در آغاز تنها در منطقه بنگله ها در بریم، ساخته شدند و در دو دهه ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ کمتر از ۱۰ باب بنگله دواشکوب در بوارده بنا شد.

۱۹. منظور بنگله های بریم است.

۲۰. یکی از آن آپشن ها، پنکه سقفی بود که حیاتی بودنش را در بازگویی خاطرات اهالی آبادان، می توان به روشنی دید؛ برای نمونه در روایت جابه جایی خانه از سیامک لطف الهی: ... در سال ۱۳۲۶ که پدرم بعد از بیست و چهار سال کار در شرکت نفت از سرکارگری به کارمند فنی جزء ارتقا پیدا کرد ما از سیک لین به بوارده جنوبی نقل مکان کردیم ... پدرم از شرکت نفت درخواست کرد منزلی که وسایل خنک کننده داشته باشد به او بدهند و اگر این کار امکان ندارد با استعفایش موافقت کنند... موافقت کردند خانه ای در بوارده جنوبی به پدرم بدهند... منازل کارمندی بوارده نسبت به منازل کارگری از امکانات رفاهی برخوردار بود از جمله پنکه سقفی داشت که با توجه به گرمای هوای آبادان و امکانات آن دوره، نعمتی بود. با این حال گرمای هوای آبادان در تابستان به حدی زیاد می شد که پنکه هم چندان کارایی نداشت (خسروپناه، محمدحسین. خاطرات سیامک لطف الهی؛ از سازمان انقلابی تا انقلاب. تهران: خجسته ۱۳۹۴ صص ۳۴-۳۵).

در آخرین سری ساخت بنگله ها می بینیم که کاشی کاری اصفهان نیز خود را وارد گود می کند.

اگر گردشگران، آخرین سری بنگله ها را از نزدیک دیده باشند، حضور سنت های معماری اصفهان را در نمای بیرونی این بنگله ها تصدیق می کنند^{۲۱} در حالی که بنگله های اصلی که در بنگال فراوانند، فاقد این عناصر ایرانی اند.

آنچه که ما از این ماجرا آموختیم، این است که معماران انگلیسی به تدریج سعی داشتند کارشان را به سبک های سنتی ایرانی نزدیک تر سازند. طبعاً همچون سیاستی از انگلیسی ها برای همه آشکارا جلوه گری می کند. این نکته از آن جهت عرض شد که نباید یک کلیت را با هم دید و یک قضاوت کلی را دنبال کرد. انگلیسی ها نه تنها در معماری بلکه در هر موردی، نظم و سلیقه خود را حاکم کردند.^{۲۲}

آنچه پیش گفت شد فشرده ای از فصل های بعدی بود. اکنون پرسش های فراوانی درباره این رویداد معنادار معماری در میان هست که پاسخ به آنها، مضمون سرفصل های کتاب را بدین سان می سازد:

فصل دوم: بنگله در جهان، فصل سوم: از سرپناه تا بنگله در خوزستان، فصل چهارم: آبادان و جیمز مالیسون ویلسون و دست آخر؛ فصل پنجم: بنگله های هلندی در آبادان.

۲۱. ابراهیم طغیانی در کتابش، مواردی از این دست را کنار هم آورده است (طغیانی، ابراهیم. تجدد آبادان و سنت های اصفهانی. ناشر مؤلف ۱۳۹۳).

۲۲. کعبی فلاحیه، احمد.
www.petromuseum.ir
آرشیو اولین ها و نفت، بنگله.

عکس از ایمان اسپرغم.

17

فصل دوم:
بنگله
در
جهان

Civilian Bungalow, Lahore, 1901

عکس از
آرشیو دیجیتال LIFE.

بنگله در جهان^{۲۳}

King, Anthony .۲۳
Douglas, THE
BUNGALOW, 1600-
1980, A study of the
cultural, social, political
and economic factors in
the production of a global
house-type, Uxbridge
May, 1982. ترجمه از خانه

اسناد آبادان.

برای نخستین بار است که نوشتاری
از آنتونی داگلاس کینگ درباره
بنگله به زبان فارسی منتشر می‌شود.
متن پیش رو گزیده ای از پایان‌نامه
دکترای تخصصی کینگ است که
دو سال بعد (۱۹۸۴) با افزوده های
دیگر در قالب کتاب به نشر درآمد.
تصاویر بدون منبع از کتاب کینگ
هستند.

Bangla .۲۴

۲۵. یکی از زیرشاخه های زبان
هندی.

Bix Beiderbecke .۲۶

Beatles .۲۷

detached مستقل .۲۸

colonial .۲۹

کلمه بنگله از بنگالا^{۲۴} آمده؛ اصطلاح هندی یا ماهراتی^{۲۵} به
معنی «از بنگال» است یا به بنگال تعلق دارد؛ مانند بنگلادش
(بنگال شرقی). به عنوان اصطلاحی برای توصیف نوعی
مسکن، عملاً در هر قاره‌ای به کار می‌رود؛ چیزی به نام بنگله
را می‌توان در تمام کشورهای انگلیسی‌زبان و همچنین در
بسیاری از کشورهای مستعمراتی یافت. به عنوان کلمه‌ای با
ریشه خارجی، بنگله به زبان‌های اصلی اروپایی و دوستان
کشورهای دور از ژاپن و گواتمالا اضافه شده است که تأیید
می‌کند که این واژه و خانه‌ای که آن را توصیف می‌کند؛ هر
دو در آنجا یافت می‌شوند.

بنگله همچنین یک اصطلاح احساسی است. در بیشتر
کشورها، انجمن‌ها [نسبت به آن] مثبت هستند. تنها در
بریتانیا و در برخی محافل است که در بهترین حالت،
برخورد طعنه آمیز و در بدترین حالت رابطه منفی دارند. با
این حال در هر دو سوی اقیانوس اطلس، ترانه هایی درباره
بنگله سروده شده و هنرمندان دو نسل متفاوت، از بیکس
بیدربک^{۲۶} گرفته تا بیتل‌ها،^{۲۷} گردهمایی‌ها با آن گرفته اند.
امروزه این کلمه دو یا سه معنای رایج دارد. در اروپا و
آمریکای شمالی به یک مسکن جداگانه (جدا از هم)^{۲۸} اشاره
دارد؛ عمدتاً در یک طبقه و به معنای اشغال دائمی یک
خانواده یا اقوام است. همچنین می‌تواند یک پناهگاه ساده،
سبک یا خودساخته را توصیف کند که شاید در ساحل یا در
کشور و برای استفاده موقت یا تعطیلات است. در آفریقا و
هند، ممکن است به خانه قدیمی مستعمراتی^{۲۹}

بنگله سنتی بنگال

بنگله سنتی بنگال

بنگله سنتی بنگال ۱۸۱۳

اشاره داشته باشد که هر چند شاید با بیش از یک طبقه، همیشه در هند یا حتی، حداقل در هند، به هر خانه مدرن در مقابل انواع خانه‌های سنتی بیشتر، جدا از هم است. در تمام کشورها، انتشار آن بخشی از پیامدهای فرهنگی استعمار است هر چند در کشورهای ثروتمند صنعتی شمال، بنگله، در دو مفهوم اول مطرح شده در بالا، بخشی از دو پدیده مشخصه جوامع مدرن، شهری-صنعتی و در اصل جوامع بازار آزاد است: شهری شدن در مقیاس بزرگ و رشد اوقات فراغت جمعی.

در قرن هفدهم، بنگله برای توصیف کلبه‌های روستایی بسیار متمایز بنگال روستایی به کار می‌رفت. اگر چه اولین اشاره نوشتاری شناخته شده به این موضوع به زبان انگلیسی در سال ۱۶۵۹ است، خط منحنی و لبه‌های هلالی شکل تولید شده توسط خمش تیره‌ای بامبو برای سقف، حداقل دو قرن قبل بر معماری مهاجمان مسلمان^{۳۰} تأثیر گذاشته بود و قرار بود هم در حیطه مغولان و هم در ساخت و ساز راجپوت^{۳۱} تکثیر شود. بر اساس منابع و اندازه، خانواده‌های روستایی هم در گذشته و هم در حال حاضر ممکن است یک یا چند کلبه داشته باشند.

شواهد حاکی از آن است که در قرن‌های هفدهم و هجدهم، اروپایی‌ها در بنگال، قبل از ساخت سازه‌های دائمی خود یا در زمان سفر به مناطق مرتفع گاهی اوقات از چنین پناهگاه‌های محلی ساخته شده علاوه بر چادرهای خود یا پناهگاه‌هایی که در هنگام سفر با رودخانه بر روی آنها

۳۰. سال ۱۵۲۶ آغاز فرمانروایی گورکانیان (امپراتوری مغولی هند) بود.

۳۱. حکومت و حاکمان شمال هند که مسلمان نبودند.

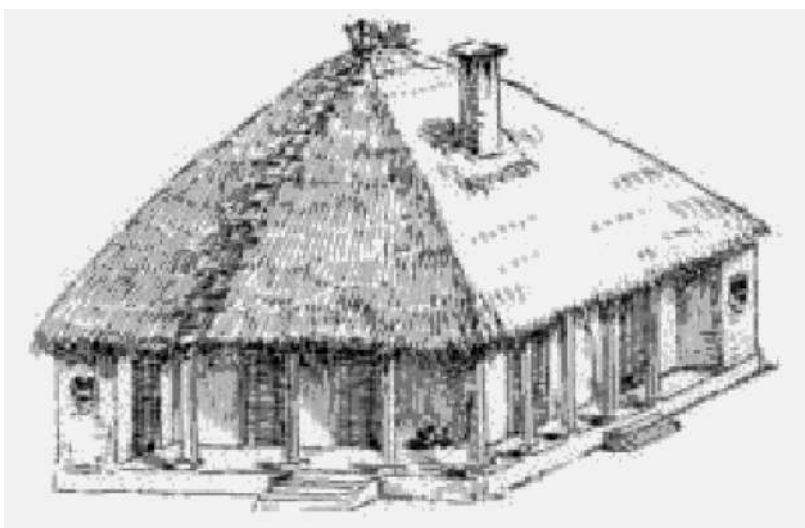
بنگله روستایی بنگال

مسکن دهقانی
عکس از
Kramer ص ۳

شکل اولیه بنگله انگلیسی
تصویر از
Kramer ص ۴

می‌خوایدند، استفاده می‌کردند. با این حال انواع مختلفی از کلبه بنگالی در قرن بیستم وجود داشت که اروپایی‌ها در مناطق روستایی از آنها استفاده می‌کردند. به گفته یک منبع، این کلبه به جای شکل منحنی بنگله که مورد علاقه انگلیسی‌ها بود دارای سقف چهارضلعی بود. ویژگی‌های اصلی آن عبارت بودند از یک طبقه (نتیجه آشکار ساخت ساختمان‌های دیوار سبک)، سقف گالی پوش، گل سنبل، طرح مربع یا گاهی مستطیلی و ایوان؛^{۳۲} دوره استعمار دیگری که با پرتغال یا اسپانیا به وجود آمد که توسط تکیه-گاه‌هایی^{۳۳} زیر سقف آویزان ساخته شده بود. اینکه اروپایی‌ها به جای دیگر مناطق مسکونی شمال هند به بنگال رفتند، در ابتدا از این واقعیت آشکار ناشی شد که بنگال صحنه اصلی عملیات شرکت^{۳۴} بود و همچنین به این دلیل که یک شکل روستایی بود که توسط کارگران محلی ساخته شده بود. همچنین بنگله از لحاظ سبک فرهنگی به یک مسکن بیشتر شباهت داشت تا انواع مختلف نمای داخلی^{۳۵} و خانه حیاط مرکزی^{۳۶} شهری شمال هند.

۳۲. verandah.

۳۳. supports حمل‌ها.

۳۴. The British East India

Company کمپانی هند شرقی.

۳۵. inward-facing

۳۶. courtyard house میانسرا؛

خانه دوری.

۳۷. John Lockwood

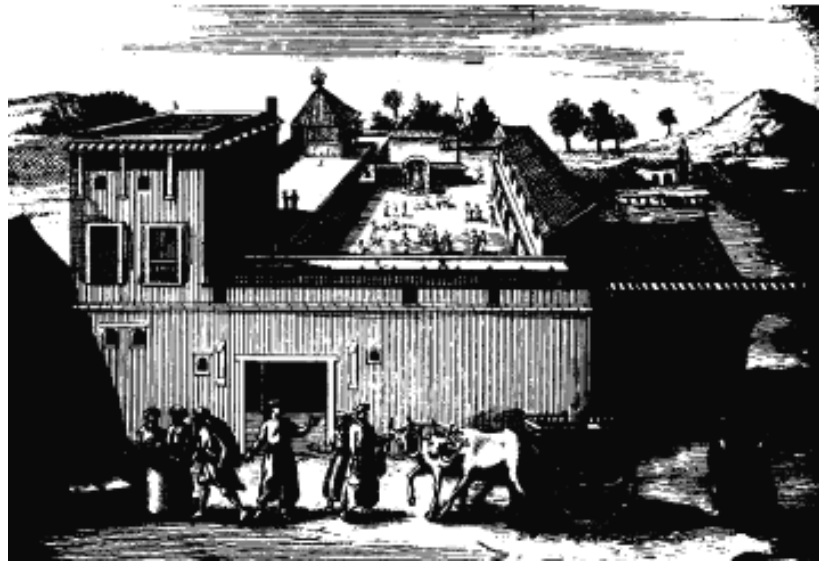
Kipling

۳۸. Joseph Rudyard

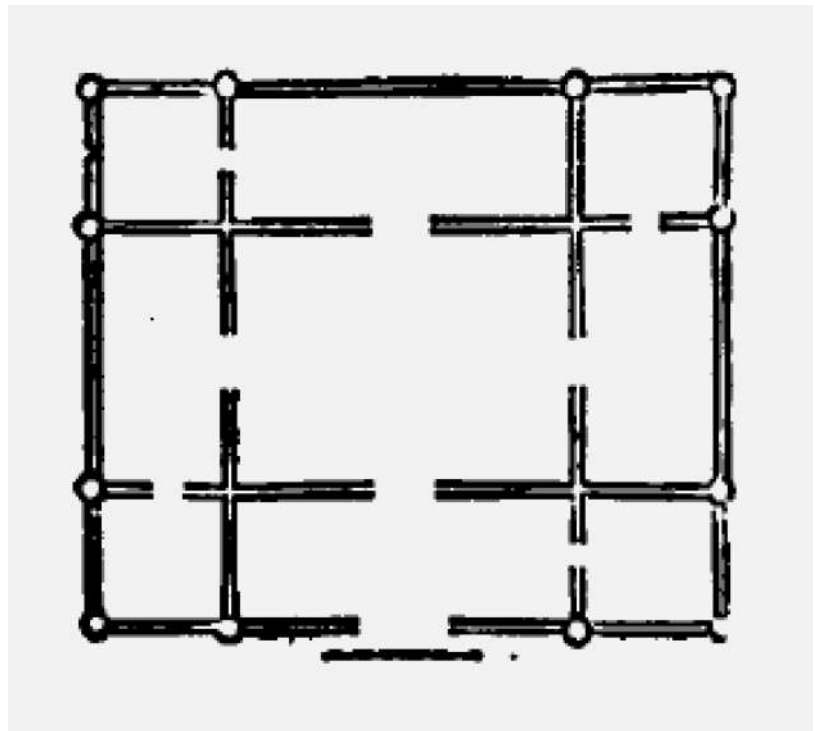
Kipling نویسنده کتاب جنگل.

اگرچه تصاویر تأیید می‌کنند که از اشکال بومی ساختمان استفاده شده و احتمالاً جان لاکوود کیپلینگ،^{۳۷} پدر رودیارد^{۳۸} نمونه اولیه بنگله «انگلیسی- هندی» را فراهم کرده اما اعتقاد بر این است که از چادر خدمات ارتش اقتباس شده است.

تاریخ بنگله از اواخر قرن هجدهم هم مبهم و هم جالب می‌شود. پس از نبرد پلاسی (۱۷۵۷)، زمانی که انگلیسی‌ها واقعاً به آقایی در بنگال رسیدند، قرارگاه‌های جدید یا

کارخانه شرکت هند شرقی قرن
هفدهم

طرح بنگله با گوشه های تقسیم
شده

طرح های بنگله های توسعه یافته
تصویر از
Gökhan ص ۳۲.

اردوگاه‌های نظامی دائمی ایجاد شد. در آنجا، افسران اروپایی در نهایت در خانه‌های بیلاقی با سقف گالی پوش با وسایل مختلفی برای کنترل دما، مانند چتر (یک حفاظ آویخته افقی روی ایوان) که از فرهنگ محلی اقتباس شده بود، اسکان داده شدند. این نوع بنگله معمولاً روی یک آجر، یک، دو یا سه پا از زمین برپا می‌شود و فقط یک طبقه دارد. نقشه آنها معمولاً اتاق بزرگی در وسط اتاق غذاخوری و نشیمن و اتاق‌هایی که در هر گوشه اش برای خوابیدن بود. همه چیز پوشیده از پوشال بومی بود که از هر طرف پایین می‌آید. فاصله بین اتاق‌های زاویه دار گاهی مردانه و گاهی رواق‌های باز بود تا شب‌ها در آن بنشینند با سرسرای ورودی روشن. دو طرف پنجره و دری بزرگ در وسط قرار داشت.

در این میان دو پیشرفت در بنگله‌سازی صورت گرفت: از آنجا که اروپایی‌ها خانه بنگالی را برای خود تغییر داده و واژه بنگالی را در واژگان خود گنجانیده بودند، بنگله به طور فزاینده‌ای برای هر خانه مستقلی که توسط اروپایی‌ها در آن زندگی می‌کرد به کار گرفته شد. دوم، به نظر می‌رسد که توسعه در طراحی، برنامه‌ریزی، مصالح و ساخت‌وساز متناسب با شکلی از سکونت در مناطق گرمسیری توسط مهندسان نظامی شرکت با استفاده از تجربه نه تنها از هند بلکه از هند غربی^{۳۹} و جاهای دیگر معرفی شده و این تحولات همچنین ایده‌هایی از کتاب‌های الگو و معماری رسمی‌تر اروپا را در خود جای داده است. منابع مختلف در اوایل قرن نوزدهم به دو نوع بنگله اشاره می‌کنند: انواع مختلف بام گالی پوش

۳۹. هند غربی بریتانیا؛ مجموعه قلمرویی در سرزمین‌های فرادریایی بریتانیا در کارائیب است که آنگویلا، برمودا، جزایر کیمن، جزایر تورکس و کایکوس، مونتسرات و جزایر ویرجین بریتانیا را دربرمی‌گیرد.

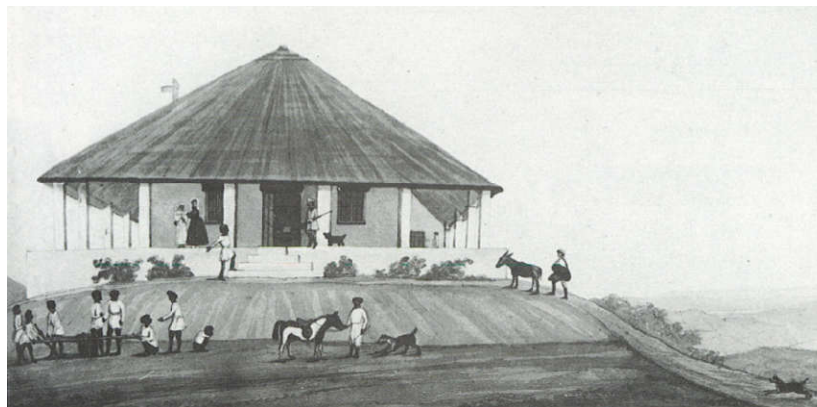
چادرهای خدماتی ارتش انگلیس در
 هند
 تصویر از
 Kramer ص ۲.

انگلیسی ها در هند برای بنگله-
 هایشان خدمتکاران فراوانی به کار
 می گرفتند.

بنگله به عنوان ایستگاه تپه و خانه
 دوم

.۴۰ Military Board

.۴۱ Fanny Parkes

.۴۲ pukka

هرمی از مدل بومی و سبک کلاسیک یا پانسیون نظامی^{۴۰} ساخته شده‌اند. با وجود این، فنی پارکس^{۴۱} این دو را از هم متمایز می‌کند: «اگر خانه‌ای دارای سقف مسطحی باشد که با سنگ و آهک پوشیده شده باشد، آن را خانه پوکا^{۴۲} می‌نامند؛ اگر سقف را بلند کنند و آن را گالی پوش کنند، خانه ییلاقی نامیده می‌شود.»

گسترش این اصطلاح به معنای «هر خانه‌ای که در عرصه و عیان‌های خود جدا از هم برپا شده‌اند» مانند فرهنگ انگلیسی- هندی سال ۱۸۸۵، نظر خوبی را ارائه می‌دهد، نه تنها در روشی که در آن، به عنوان بخشی از فرآیند استعماری، این اصطلاح توسط حاکمان هند بلکه بدین سبب که در واقعیت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی عادات مسکونی بریتانیا در هند، به کار گرفته شد.

پس از سال ۱۸۵۷ و انتقال قدرت از شرکت هند شرقی به تاج و تخت، تعداد اروپایی‌ها چه در ارتش، خدمات دولتی، بازرگانی و چه در ماموریت‌های نظامی افزایش یافت. در این سال‌ها، الگوی شهری سه‌بخشی اردوگاه، ایستگاه شهری و «شهر بومی» پدید آمد؛ هر چند بیشتر در شمال هند: اردوگاه وسیع اما کم‌جمعیت به طور استراتژیک در دو یا سه مایلی شهر بومی متراکم، با افسران اروپایی در خانه‌های ویلایی قرار داشت که بعد از سال ۱۸۵۷، به جای استفاده از پوشال برای احتیاط در برابر آتش‌سوزی، کاشی کاری شده بودند. در نزدیکی آن، ایستگاه شهری قرار داشت که در آن رئیس دادگاه ناحیه، جراح شهری، رئیس پلیس و دیگر اروپایی‌ها

بنگله جی اف کول

بنگله بریتانیایی ها در دوران راج ها در هند
عکس از آرشیو دیجیتالی LIFE.

زندگی می‌کردند. خانه‌های کوچک هر یک از دو تا ده جریب ساخته شده بود.

بنگله و مجموعه مسکونی مستقل، غیر از عامل سیاسی از عوامل بسیار آشکاری سرچشمه می‌گیرند: نگرانی از سلامت و اعتقاد به انتقال هوایی بیماری؛ انتقال انتظارات اجتماعی و فرهنگی از زندگی خانوادگی طبقه متوسط با اتاق‌های جداگانه برای کارکردهای جداگانه و فضا برای کالاهای مادی؛ از ایده‌های مربوط به خلوت و باغ که از ایوان «منظره»^{۴۳} را فراهم می‌آورد. در یک جامعه سلسله مراتبی، اندازه بنگله بیانگر جایگاه بود اما فضا و خدمتکارانش نیز برای خدمت به آن نیاز داشتند و این خود پاداشی بود برای خرج کردن زندگی یک نفر در خارج از کشور. در طول تابستان‌های طولانی و گرم، خانه‌های بیلاقی «در دشت‌ها» به جای خنک‌تر «در تپه‌ها» تبدیل شدند.

.۴۳ .views

اگرچه شرایط زندگی و توسعه شهری در کلکته و به ویژه بمبئی به طور قابل توجهی با دهلی و جاهای دیگر شمال هند متفاوت بود ولی بنگله بزرگ و تک طبقه تبدیل به خانه ویژه اداری‌ها^{۴۴} و دیگر اروپایی‌ها در هند شد. هنگامی که از سال ۱۹۱۱ دهلی نو به وجود آمد، خیابان‌های بزرگ با دو یا سه خانه بیلاقی در یک جریب زمین، در تضاد کامل با شهر قدیمی دهلی قرار داشت. در سال ۱۹۴۷ وارثان و برنامه‌ریزان هندی با مشکل اصلی انطباق یک شهر سلطنتی هم از نظر اجتماعی و هم از نظر فضایی با نیازهای یک دموکراسی جدید روبرو شدند. مانند دیگر جنبه‌های زندگی انگلیسی- هندی، هم اصطلاح و هم مفهوم بنگله‌ها در نیمه اول قرن

.۴۴ .official

بنگله بریتانیایی ها در دوران راج ها
در هند
عکس از آرشیو دیجیتال LIFE.

بنگله بریتانیایی ها در دوران راج ها
در هند
عکس از آرشیو دیجیتال LIFE.

نوزدهم به طور فزاینده‌ای به طبقه متوسط به عنوان منزل، معرفی شد. زنان و مردان انگلیسی در آن زمان در هند بودند؛ نامه‌ها و نقاشی‌های خود را به خانه می‌فرستادند یا مشغول دست نویس کردن شرح حال در ایستگاه‌های کشور؛ موفوسیل^{۴۵} بودند. تاکری،^{۴۶} اغلب از واژگان و تصاویر هندی استفاده می‌کرد از جمله اشاره به خانه‌های بیلاقی تا آنکه از سال ۱۸۵۰ عکس‌ها به آرامی در دسترس قرار گرفتند. این انتقال فرهنگی یک پدیده سطحی بود که تجلی تغییرات بنیادی اقتصادی و سیاسی بود که ساختار اقتصادی و اجتماعی بریتانیا و هند را تغییر می‌داد. ثروتی که از بنگال و پس از دوران حاکمان مغول هند به انگلستان سرازیر شد به تقویت تحول صنعتی و سرمایه‌داری بریتانیا کمک کرد. در نیمه اول قرن نوزدهم، تضعیف صنعت نساجی هند بخشی از توسعه او بود تا بازاری برای کالاهای بریتانیایی باشند.

هر دو فرآیند منجر به برتری صنعتی و اقتصادی بریتانیا در اواسط قرن شد. در آنچه کلیسا عصر «سرزمین بزرگ ویکتوریا» و «عصر پایتخت» می‌نامد که تجارت خارجی و منافع امپراتوری به ایجاد آن در ربع سوم قرن نوزدهم کمک کرد، افراد ذی‌نفع طبقه متوسط رو به رشد انگلیسی بودند. تا حد زیادی برای آنها بود که مراکز تفریحی کنار دریا در طول این سال‌ها به سرعت گسترش یافتند و سرمایه‌مازاد را که در جای دیگری انباشته شده بود، جذب کردند و نیز برای این طبقه متوسط رو به افزایش شهری بود که با سرعت کم‌تر و زندگی آزادانه‌تر انگلیسی‌ها در هند، و به عنوان بخشی از آن، تصویر مثبت خانه‌های بیلاقی در تپه‌ها چنین

۴۵. mofussil.

۴۶. William Makepeace

Thackeray (۱۸۱۱-۱۸۶۳)

نویسنده، شاعر و طنزپرداز انگلیسی.

بنگله بریتانیایی ها در دوران راج ها
در هند
عکس از آرشیو دیجیتال LIFE.

عکس از Nangia ص ۴.

جاذبه‌ای داشت. در یکی از این تفریحگاه‌ها، توسعه جدید و انحصاری کنت در وست گیت^{۴۷} در دریا و بیرچینگتون^{۴۸} در نزدیکی آن بود که اولین چند بنگله که قرار بود ساخته و نام آنها در انگلستان ذکر شود در سال ۷۰-۱۸۶۹ آغاز شد. آنها در اصل یک طبقه بودند و به سادگی ساخته شده بودند، بزرگ و جادار بودند، با تسهیلات تفریحی ساخته شده مانند چمن‌ها و تونل‌های کروکت دار تا ساحل. منطق مکان و ساختمان آنها هم اجتماعی بود و هم به قول ویکتوریایی‌ها^{۴۹} بهداشتی. ظاهراً بودجه آنها از لندن تامین شده بود و تنها دو ساعت با راه آهن تازه باز شده فاصله داشت. آنها نمونه‌ای از تفریحگاه طبقه متوسط و بالای آرام خانواده محور بودند که عمداً از تسهیلات بیشتر مردم عادی مکان‌هایی مانند مارگیت^{۵۰} و رامزگیت^{۵۱} دوری می‌کردند. با داشتن ارتباطات ریلی عالی، تلگراف الکتریکی و تلفن به زودی به اینجا آمد، صفت «منزوی» که برای توصیف بنگله‌ها در سال ۱۸۷۹ به کار می‌رفت، معنی مثبت و نه منفی داشت.

۴۷. Westgate.

۴۸. Birchington.

۴۹. Victorians پیروان و مروجان سبک زندگی اشرافی دوران ملکه ویکتوریا.

۵۰. Margate.

۵۱. Ramsgate.

۵۲. John Taylor.

معمار، جان تیلور،^{۵۲} تصویر بنگله انگلیسی- هندی تک طبقه را با یک طرح کتاب الگوی سازگار برای ایجاد یک تعطیلات خاص یا خانه تعطیلات ترکیب کرده بود. یکی از معاصران مشاهده کرد که او نمونه‌ای از یک تپه مسکونی خنک، وسیع و هند مانند را ارائه داده است. تیلور که در طراحی ساختمان‌های قابل حمل متخصص بود همچنین هتل بنگله را در همان نزدیکی ساخت و با استفاده از همان سیستم اولین بنگله ساخته شده از چوب را ساخت که در حدود سال ۱۸۷۷ نامگذاری شد. در اینجا، درست یک قرن پیش، دانته

بنگلہ ای در دهکده ای از منطقه شیملا در ایالت پرادش هند سال ۱۸۶۸
عکس از Desai ص ۵.

گابریل روستی^{۵۳} توسط دوست معمار خود، ج پی سدان،^{۵۴} شریک تایلور و مالک این توسعه، دعوت شد تا تنها در اولین بنگله چوبی در غرب در عید پاک ۱۸۸۲ بمیرد.

۵۳. Dante Gabriel Rossetti.

۵۴. J.P. Seddon.

تصور تیلور از این بنگله یک خانه تفریحی ساده اما با ساخت خوب در کنار دریا بود که عموماً یک طبقه و زیر یک سقف قرار داشت. ایده او این بود که پیامدهای جهانی داشته باشد. در اوایل دهه ۱۸۷۰ توسط یک معمار استرالیایی به نام

۵۵. J. Horbury Hunt.

ج هاربری هانت،^{۵۵} «اقامت بنگله» به عنوان خانه دوم در کوه‌های آبی نیوساوثولز^{۵۶} در سال ۱۸۷۶ و چهار سال بعد، تصویری از یک بنگله چوبی که به عنوان کلبه تابستانی در ساحل بنای یادبود؛ کیپ کد^{۵۷} استفاده می‌شد منتشر شد.

۵۶. New South Wales.

۵۷. Cape Cod.

۵۸. Eric John Ernest

Hobsbawm (۱۹۱۷-۲۰۱۲)

تاریخ نگار انگلیسی.

از اواخر دهه ۱۸۸۰، گسترش این اصطلاح و ایده بخشی از چیزی بود که هابسبام^{۵۸} آن را «استانداردسازی فرهنگ» می‌نامد که به طور فزاینده‌ای با توسعه اقتصاد جهانی همراه بود. این کتاب به خوبی شرح داده است که چگونه با توسعه کشتی بخار، گسترش سریع راه آهن، تلگراف برقی، بانکداری بین‌المللی و افزایش گردش عقاید هم به صورت چاپی و هم به صورت شخصی، یک اقتصاد جهانی واقعی در ربع سوم قرن نوزدهم خلق شد. در سال‌های پیش رو، تحول فرهنگی با گسترش جهانی سرمایه‌داری همراه بود.

آنچه ممکن است دوره بارداری بنگله‌ها نامیده شود هم در انگلستان و هم در ایالات متحده بین سال‌های ۱۸۹۰ تا جنگ جهانی اول رخ داد. با نگاهی به گذشته، توسعه آن به راحتی درک می‌شود. شهرهای بزرگ راه آهن در قرن نوزدهم با استانداردهای امروزی، متراکم و فشرده بودند، اشکال خاص

عکس از Desai ص ۳.